

Absztrakt

A vírushelyzet szerte a világon drasztikus intézkedésekre készítette a döntéshozókat az oktatás terén is. Így világszerte áthelyeződött az oktatás az online térbe, általános iskolai szinttől kezdve a felsőoktatásig bezárólag – erre azonban sok helyen nem voltak felkészülve technikai szinten az országok, köztük Magyarország sem. Esettanulmányunkban a Szegedi Tudományegyetemen szerzett hallgatói tapasztalatok gyűjtésébe kezdtünk, először egy kérdőív, majd két fókuszcsoporthozos interjú segítségével. A kapott eredmények alapján megkíséreltük felmérni a hallgatók attitűdjeit a távoktatással kapcsolatban. Jelen esettanulmányunk célja, hogy az összegyűjtött eredmények hatására diskurzus indulhasson meg az oktatók és a hallgatók között az online oktatás fejlesztésének és sikerességének érdekében.

Abstract

The pandemic around the world has prompted drastic action by decision makers also in the field of education. Thus, education has moved to the online space worldwide, starting at the primary school level. But in many places the countries, were not prepared for this at the technical level, including Hungary. In our current study, we started collecting student experiences gained at the University of Szeged, first with the help of a questionnaire and then with two focus group interviews. Based on the obtained results, we tried to assess students' attitudes towards online education. The aim of our present study is to initiate a discussion between teachers and students in order to develop and succeed in online education.

¹ SZTE BTK Szociológia, MA II. éves hallgatók. Elérhetőségek: anett.bugyi96@gmail.com és vargazsombor1@gmail.com Szeretnénk megköszönni tanárainknak: Dr. Balogh Péternek, Dr. Fekete Mariannak, Dr. Ráczi Attilának, valamint tanszékvezetőnknek: Dr. Csizmady Adrienne-nek, hogy segítették és támogatták munkánkat.

Kutatásunk motivációi

2020. március 15-e után valamennyi oktatási intézmény átállt a digitális oktatásra a vírushelyzet következtében Magyarországon.² A feltételek azonban sok esetben nem voltak adottak az iskolák, egyetemek, tanárok és diákok számára. A Szegedi Tudományegyetem szociológia mesterszakos hallgatóiként megpróbáltuk feltérképezni a hallgatók online oktatással kapcsolatos attitűdjeit. Kutatásunk kezdetén azt a hipotézist állítottuk fel, hogy a hallgatók körében inkább negatív attitűdök fognak kirajzolódni.

Vizsgálatunkat azért tartjuk fontosnak, mert a tömegesen kipróbált online oktatás hatékonyságának megítélését korán kezdtük kutatni, így lehetőség nyílhat ezeket az iskolarendszer előnyére fordítani és a pozitívumokat beépíteni a jövőben. Tanulmányunk célja tehát rávilágítani arra, hogy az egyetemek/felsőoktatási intézmények miként fejleszthetnék ezt az oktatási formát, hogy a jövőben eredményesebbé és élvezhetőbbé váljon a tanulásban érdekelt valamennyi fél számára, akár a rendszer természetes átalakulása, akár egy újból beköszöntő vírushullám miatt.

Elméleti kiindulópontok

Köztudott, hogy az oktatás a gazdasági fejlődés egyik hajtómotorja. Ennek ellenére Magyarország a nemzetközi méréseken (pl. PISA, TIMSS, PIRLS) a 2010-es évek eleje óta gyengébben teljesít, mint az azt megelőző időszakban. Az oktatáspolitikai változtatások olyan irányba vezették a közoktatást, ahol számos intézmény a magánszektorba kényszerült (pl. egyházi fenntartás), hogy elkerülhesse a sejtést, amit mára adatok is bizonyítanak: a közoktatás minőségi romlását. A magánszektorba vonulás azonban erősítette a szelekciós problémákat és

² Az online oktatás bevezetésével kapcsolatos kormányrendeletek a Magyar Közlöny 2020. évi 42. számában található: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/9421b74af54379d07ba8934a5fe3180c7f62d0be/megtekintes> (Letöltés: 2020. 09. 11.)

a roma tanulók kizorulását a minőségi oktatásból. Az oktatás komolyabb méltányossági problémákkal szembesült, mint a korábbi években, noha azt sem nevezhetjük ideális állapotnak. A korábbi oktatási rendszerre már nincs mód visszatérni, de nem szabad figyelmen kívül hagyni annak következményeit sem (Ercse–Radó 2019).

Az oktatáspolitikai intézményi szinten változásokat eszközölt, amelynek negatívumai jobban megmutatkoztak eddig, mint pozitívumai. Továbbra sem kapunk azonban válaszokat az oktatás korszerűsítésével és „poroszos” rendszerének átalakításával kapcsolatban. Ilyen lépés lehet efelé az online térben történő oktatás is, ami ebben a tekintetben számos lehetőséggel kecsegtethet.

A digitális térben zajló oktatás esetében nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy az kompetenciát és eszközöket igényel. Kompetencia szükséges az oktatók és diákok részéről is, hogy gördülékenyen lehessen órákat tartani és a figyelem a tananyagra összpontosulhasson. Az eszközök, illetve az internet szerepe is itt válik jelentőségteljessé. Az internet stabilitása, emellett a használathoz szükséges eszközök mennyisége és minősége olyan elem, ami teljesen kizoríthat diákokat vagy megnehezítheti teljesítő-képességüket. Az informatika térhódítása és fejlődése megállíthatatlan és folyamatos, de az internet-használat, valamint a háztartásokban lévő eszközök számának mennyiségi felmérése, továbbá az internet-használatot befolyásoló tényezők feltárása ennél árnyaltabb, így külön vizsgálatokat igényel.

Csepeli és Prazsák (2009) útmodell segítségével vizsgálták,³ melyek azok a tényezők, amelyek determinálják, kik interneteznek Magyarországon. Ekkor a rendszeres internetfelhasználók aránya (az internetelőfizetők között) 57 százalékos volt (ez 2018-ra 75 százalékra emelkedett).⁴ Eredményeik alapján az *internethasználatot „az életkor, a településtípus, az iskolai végzettség, a beszélt idegen nyelvek száma és a vagyoni helyzet”* magyarázta leginkább. Ezek közül a legerősebb hatást a vagyoni helyzet és az életkor jelentette. A vagyoni helyzetet a kutatók a vagyontárgyak mennyiségével mérték. Ez alapján úgy tűnt, minél több vagyontárgy van egy háztartásban, annál valószínűbb, hogy az ott lakó(k) rendszeres internetfelhasználók. Az életkor hatása ezzel szemben fordított irányú volt, tehát a megkérdezettek körében⁵ minél fiatalabb volt valaki, annál

3 2008-as adatok alapján.

4 forrás: KSH-https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab1/tin00091.html (Letöltés: 2020. 09. 13.)

5 14 éven felüli lakosság

nagyobb eséllyel bizonyult internet-használónak (Csepeli–Prazsák 2009).

Az oktatás digitális térben történő megjelenése nem újkeletű dolog. Ezt bizonyítja az is, hogy már 2003-ban is jelent meg olyan kötet Magyarországon, amely az „e-learning” szerepével, módszertanával és akkori helyzetével foglalkozott. Ekkor még leginkább csak a felnőttképzésben volt jelen, de már akkor is úgy gondolták, hogy az élethosszig tartó tanulás és önmagunk fejlesztésének színterévé válhat a digitális tér (Kovács 2003).

Az IKT ismeretek egyértelműen fontossá váltak napjainkra és ennek vizsgálata sem került el a kutatók figyelmét. Az internetpenetráció megkezdése után több elmélet is született az internet hatásával kapcsolatban, ezek közül kiemelnénk a normalizációs hipotézist, illetve a felerősítés modellt, hiszen véleményünk szerint paradox módon mind a kettő érvényesült a digitális oktatás megvalósulása alatt. A normalizációs hipotézis szerint az internet csökkenteni fogja a társadalmi egyenlőtlenségeket, sőt ezek idővel el is tűnhetnek. Viszont rengeteg hátrányos helyzetű fiatal gyakorlatilag kiesett az oktatásból internetelérés vagy eszközhiány (esetleg mindkettő) miatt. Hermann Zoltán véleménye szerint *„a diákok jelentős része – az általános iskolában közel minden ötödik diák – nem, vagy csak erősen korlátozottan fér hozzá az online oktatáshoz”*.⁶ Ebben az esetben pedig a felerősítő modell érvényesül, miszerint az internet csak növeli a társadalmi egyenlőtlenségek mértékét, sőt új dimenziót hoz létre az egyenlőtlenségek körében. Jelenleg ez a modell érvényesül, amelyet már korábbi empirikus eredmények is alátámasztanak (Vincze 2013). Azok, kik rendelkeznek digitális kompetenciával és megfelelő eszközökkel, előnyös helyzetet élveznek, míg azok, akiknek nincs módjuk hozzáférni a szükséges eszközökhöz vagy nem képesek megfelelően kezelni a szükséges programokat, csak még inkább lemaradnak.

A jelenben pedig elérkezett a pillanat, amikor digitális térre való átállás a vírushelyzet elleni küzdelem egyik kulcsszereplőjévé vált. Ez nemcsak az iskolákat, de a munkahelyeket is érintette.

6 Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézete. Hermann Zoltán: Hány diákhöz nem jut el az online oktatás? 2020. Forrás: https://www.mtakti.hu/koronavirus/hany-diakhoz-nem-jut-el-az-online-tavoktatas/12769/?fbclid=IwAR1O6OBqegM_PU44VevKv8xOoTRCHgTlHd3BBkDTplcaOLMJqLRA4u0dN9o (Letöltés: 2020. 09. 14.)

Megnőtt a jelentősége a kapcsolattartás online formájának, fontosabb szerepet kaptak az email-ek, a videóchatek és meetingek, valamint a szimpla chatelés és beszélgetés a kollegákkal, barátokkal. Ipsos Instant Research adatai alapján az internet-használat mértéke növekedett a vírushelyzet alatt, a 18-26 év közötti korosztály körülbelül 60 százaléka érintett lett az online oktatásban.⁷

A digitális oktatásból kiesők pontos számáról nincs adat, azonban a Klebelsberg Központ bevétele szerint, 750 ezer diájkuk öt százalékának nincsenek eszközei ahhoz, hogy részt vehessenek az oktatásban, ez kb. 37,5 ezer diákot jelent, viszont Ercse Kriszta becslései szerint ez a szám meghaladhatja akár a 100 ezret is.⁸ Egy friss kutatás⁹ pedig – melyben civil szervezetek, tanodák és roma közösségi vezetők bevonásával vizsgálták az online oktatással kapcsolatos tapasztalatokat – rámutatott a hátrányos helyzetű családok általános nehézségeire: hiába van egy adott családban megfelelő eszköz, ha az alapvető IKT ismeret hiányzik, akkor „pl. egy Zoom-ba vagy Google Classroom-ba belépés megugorhatatlan kihívás a legtöbb szülőnek, de a Kréta rendszer használata vagy egy email fiók kezelése is”.¹⁰

A 2015-ös PISA felmérés alapján kiderült, hogy a 15 éves magyar diákok negyede funkcionális analfabéta,¹¹ hogy a különböző műveltségterületeken a

tanulói teljesítmény nem javult az azóta eltelt időszakban, ezért feltételezzük, hogy a funkcionális analfabéták aránya sem csökkent számottevően. Ezekről a gyerekektől pedig nem reális az az elvárás, hogy a digitális oktatás során ugyanolyan teljesítményt nyújtsanak, mint a hagyományos oktatásban, hiszen nem fogják tudni kezelni a használandó felületeket, fejtette ki Radó Péter oktatáspolitikai szakértő.¹² Ezek a gyerekek tehát kiestek az online oktatásból.

Természetesen nem vitatható az internet hasznossága a tudományos és iskolai élet szempontjából, kiváltképp a vírushelyzet alatt, hiszen például rengeteg folyóirat és adatbázis elérhetővé vált bárki számára (pl. Researchgate, Ebsco), ezzel könnyítve rengeteg kutató, tanár, diák munkáját.

Jegyezzük meg azt is, hogy a távoktatás nem az internettel kezdődött. Már 1840-ben is tanítottak gyorsírást levelezőlapok segítségével, 1926-ban pedig rádióadás segítségével oktató anyagokat sugároztak, sőt a televízió elterjedésével is számos kapu nyílt meg az távoktatás új lehetőségeiben (Z. Karvalics 2004). Az internet megjelenése pedig forradalmasította a távoktatással kapcsolatos elképzeléseket.

A távoktatás tehát már jó ideje foglalkoztatja a kutatókat és több aspektusból is vizsgálják a témát. Foglalkoznak többek között azzal, hogy mi is az elektronikus tanulási környezet. Racsko Réka például Komenczi megfogalmazását tartja irányadónak, mely szerint ez egy gyűjtőfogalom, és minden olyan tanulási formát jelent, ahol az IKT eszközök határozzák meg a tanítás és a tanulás feltételrendszerét. Racsko ugyanebben a művében foglalkozik az oktatási környezettel is. Létezik kontakt oktatási környezet, ez gyakorlatilag a hagyományos oktatási formát jelenti, mikor a tanár és a diákok fizikailag, térben és időben egy helyen vannak jelen. Az IKT eszközök itt is jelen vannak, azonban leginkább csak szemléltető célból, nem pedig az oktatás tényleges bonyolításának céljából. Ezzel szemben az online oktatásban az internet kommunikációs csatornává válik (Racsko 2017).

Komenczi Bertalan már bemutatta, hogy egy amerikai egyetemen (Valdosta State University) hogyan működött digitális oktatás 2004-ben.¹³ Esze-

7 Telenor: Friss kutatás: így neteznek karantén idején a magyarok. 2020. forrás: https://www.telenor.hu/sajto/kozlemeny/friss_kutatas_igy_neteznek_karanten_idejen_a_magyarok (Letöltés: 2020. 09. 11.)

8 Juhász Dániel: Több tízezer gyerek maradhat ki a digitális oktatásból, ezt még a Klebelsberg Központ is kénytelen elismerni. 2020. Forrás: https://nepszava.hu/3075244_tobb-tizezer-gyerek-maradhat-ki-a-digitalis-oktatasbol- ezt-meg-a-klebelsberg-kozpont-is-kenytelen-elismerni (Letöltés: 2020. 09. 14.)

9 A Rosa Parks Alapítvány, a Motiváció Oktatási Egyesület és a Partners Hungary 2020 áprilisában és májusában civil szervezetek, tanodák és roma közösségi vezetők bevonásával vizsgálták a digitális oktatással kapcsolatos tapasztalatokat.

10 Rosa Parks Alapítvány, Motiváció Oktatási Egyesület, Partners Hungary: Amit a digitális tanrend felszínre hoz: sok helyen nemhogy digitális tudás, de megfelelő tér, vagy áram sincs (tanodák, roma közösségi szervezetek és szülők tapasztalatai). 2020. Forrás: https://www.rosaparks.hu/wp-content/uploads/2020/06/K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi_kutat%C3%A1sR%C3%B6v.pdf (Letöltés: 2020. 09. 14.)

11 OECD. Pisa 2015 Results in Focus. 2015. Forrás: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf> (Letöltés: 2020. 09. 14.)

12 Radó Péter április 9-én a Klubrádióknak adott interjúban fejtette ki, hogy véleménye szerint hogyan vizsgázott az online oktatás Magyarországon. Az interjú az alábbi linken elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=vN62FOXhIT8> (utolsó letöltés: 2020. 09. 14.)

13 Komenczi Bertalan 2003 Médium vagy módszer? – E-learning trendek Amerikában.

rint lehetőség volt, kurzusokat részben vagy teljesen online hallgatni. Számunkra ez azért fontos, mert a későbbiekben bemutatásra kerülő fókuszcsoporthoz interjúk során a hallgatók közt konszenzus volt abban, hogy az online oktatásnak lehet jövője bizonyos kurzusok tekintetében. Komenczi rámutatott a digitális oktatással kapcsolatos problémákra és nehézségekre is (pl.: adminisztrációs problémák, megfelelő platform megtalálása), azonban véleménye szerint fontosabb, hogy ez a fajta oktatási forma válasz lehet az egyre erősödő life long learning iránti vágy kielégítésére¹⁴ (Komenczi 2004).

A digitális oktatás egy fontos aspektusa az eszközi igényessége. Anyagi háttér szükséges, hogy beszerezhetőek legyenek az eszközök és kulturális háttér, felismerhessék ennek szükségességét. Hogy melyik a megfelelő eszköz, azt mindig az oktatás célja határozza meg: mire kell használnunk az adott eszközt. Az eszközhasználat kapcsán Papp Danka Adrienn hangsúlyozza, hogy „*az online tanulási környezetek eszközrendszere (...) egy bonyolult, komplex rendszer*”. Véleménye szerint fontos, hogy ne essünk az eszközdetermináltság hibájába, hiszen számos olyan eszköz van, amely az online téren kívül esik, de a hallgató/tanuló használja azokat (pl. könyvek, jegyzetek stb.). Továbbá felhívja a figyelmet a programok szerepére, amelyek nagyon gyorsan változnak (Papp 2017).

Úgy gondoljuk, hogy a programok, appok meghatározó szerepet töltenek be az online oktatás sikerességének szempontjából. Az online térben történő oktatás kiemelkedő pozitívuma, hogy képesek vagyunk nemcsak írott formában, hanem egyszerre képpel és hanggal is kapcsolatot tartani. A hang és a kép valós idejű cseréje sokkal inkább hasonlítható a tanteremben történő oktatáshoz, még ha sok más befolyásoló tényező fel is merül. A valós idejű adatcseréhez és a gördülékeny kommunikációhoz azonban szükség van olyan programokra, amelyek stabil internetkapcsolat mellett képesek adatátvitelre, kezelésük pedig nem igényel hosszú tanulást.

A Szegedi Tudományegyetemen az egyik legfontosabb felület a Coospace,¹⁵ ahová a tanárok feltölthették a kurzusokkal kapcsolatos információkat és

tananyagokat. Azonban ezt a platformot nem arra fejlesztették, hogy az oktatás minden egyes részfolyamata rajta keresztül történjen. A tárhely véges, a videóchat-re használható BigBlueButton pedig nem bizonyult igazán hasznosnak, amelyet mérésünk is visszatükröznek. Ebből a szempontból megfelelő lehet például, a Zoom, a Skype vagy a Discord. Tananyagok megosztására pedig a Google Drive is praktikusabb megoldás lehet. Esettanulmányunkban részletesebben is kitérünk majd az alkalmazásokkal kapcsolatos véleményekre, tapasztalatokra.

Kutatásunk kezdetekor saját tapasztalatainkra, élményeinkre támaszkodhattunk, így hasonló, a téma melyére ázó más kutatások eredményeit nem áll módunkban bemutatni jelen írás keretében, azonban reméljük, hogy sok hasonló kutatás van születőben és később összehasonlíthatjuk majd eredményeinket.

A kutatás módszertani megalapozása

Esettanulmányunkat két módszertani pillérré alapoztuk. Első lépésben egy online kérdőívet készítettünk, hogy felmérhessük az Szegedi Tudományegyetem hallgatóinak attitűdjeit, az átállás hatékonyságával (beleértve a programhasználatot) és élményeivel kapcsolatban. Az online kérdőív két hétig volt aktív, április végétől május közepéig. Az időkeret megállapítását az alapvető módszertani szabály mellett¹⁶ az is befolyásolta, hogy a vizsgaidőszakra való felkészülés és annak nyomása befolyásolhatta volna az eredményeket. 127 kitöltő vett részt a kutatásban, tehát az online mintánk nem reprezentálja a Szegedi Tudományegyetem hallgatói populációját, de az esettanulmány kritériumainak reményeink szerint megfelel, továbbá lehetőséget ad a téma és a kutatási kérdés továbbgondolására. A kérdőívet, online formájának köszönhetően internetes közösségi tereken terjesztettük, hogy lehetőség szerint az egyetem minden karjáról érjünk el hallgatót.¹⁷

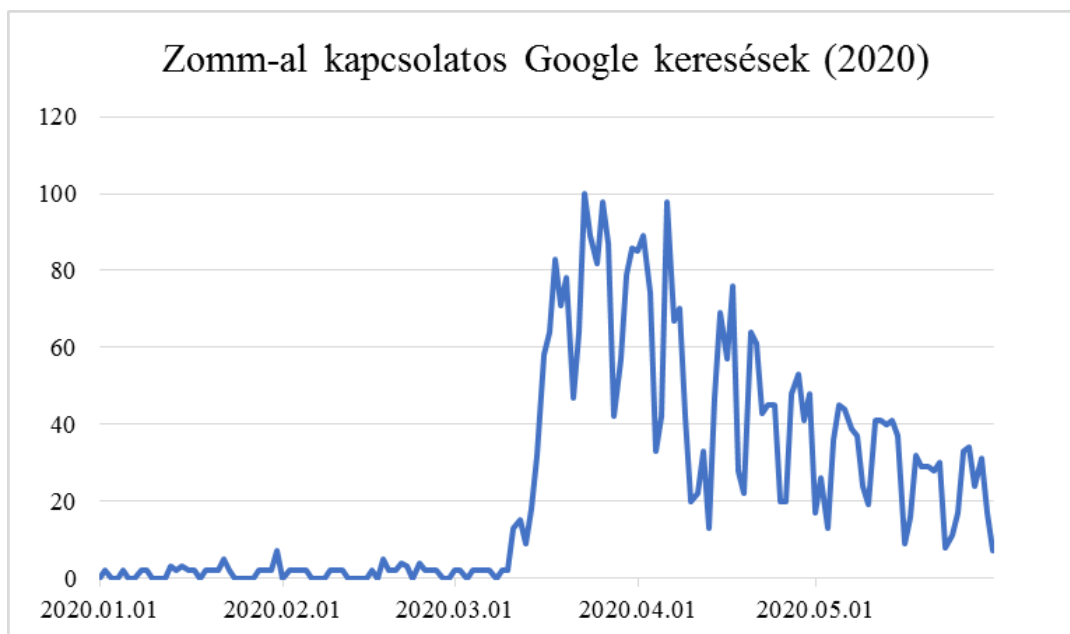
Az online kérdőíves kutatásunkat kiegészítendő, két fókuszcsoporthoz vizsgálatot szerveztünk. A fókuszcsoporthoz úgy állítottuk össze, hogy a Szegedi Tudományegyetem minden karát képviselje legalább egy hallgató. A fókuszcsoporthoz interjúk is

¹⁴ Ahogy az már a 2003-as Kovács-tanulmányban is megjelent.

¹⁵ A Coospace a Szegedi Tudományegyetem azon felülete, ahol a hallgatók tematikát olvashatnak, beadandó dolgozatokat adhatnak le online és informálódhatnak az órákkal kapcsolatban fórumok segítségével. Rendelkezik egy kezdetleges beépített videóchat funkcióval is, amit BigBlueButton-nek neveznek.

¹⁶ A megkezdett kutatást minél hamarabb be kell fejezni.

¹⁷ A Szegedi Tudományegyetem közös Facebook csoportjában értük el a legtöbb alanyt, ez a csoport általánosan tartalmazhat minden karról diákokat.

1. ábra:²⁰ Zoom-keresések gyakorisága 2020. január 1. és május 30. között

online zajlottak,¹⁸ ami érdekes tapasztalatnak bizonyult. Pozitív eredményként tartjuk, hogy a diákok többsége közvetlenül tudott viselkedni és nem volt szükség túl sok erőfeszítésre, hogy ráhangolódjanak az interjú légkörére. Negatív tapasztalatunk azonban, hogy az internetkapcsolat bizonytalansága – a tavaszi hónapok jelentős túlterheltsége miatt is – befolyásolta a résztvevők és a moderátor figyelmét, illetve türelmét. Egyik interjúnk közben egy vihar miatt néhány résztvevőnél instabillá vált az internetelérés, ami a Zoom-program használatát és az interjú ritmusát, valamint folyamatosságát is negatívan befolyásolta. A nehézségek ellenére azonban mindkét fókuszcsoportos interjú sikeresnek bizonyult.

Az online kérdőíves felmérés tapasztalatai

A már korábban említett eszközhasználat tekintetében arra voltunk kíváncsiak, milyen programokat használnak a megkérdezettek az online oktatás során. Ebben a tekintetben 5 fő programot nevezünk meg, amelyek közül a hallgatóknak lehetősége

volt választani.¹⁹ A Zoom-program ingyenessége és a vírushelyzet alatt nyújtott kedvezményei miatt került fel a listára. A Zoom a vészhelyzet előtt alapvetően nem volt túlzottan elterjedt és ismert, tehát nevezhetjük egy viszonylag új programnak a videóchat funkcióval ellátott programok körében.

Az első ábrán is látható, hogy a Zoom-mal kapcsolatos Google-keresések száma március hónapban ugrott meg, ez pedig egyértelműen a hirtelen elindított digitális oktatás hatása. Előtte leginkább csak az üzleti szférában volt ismert és használt a program.

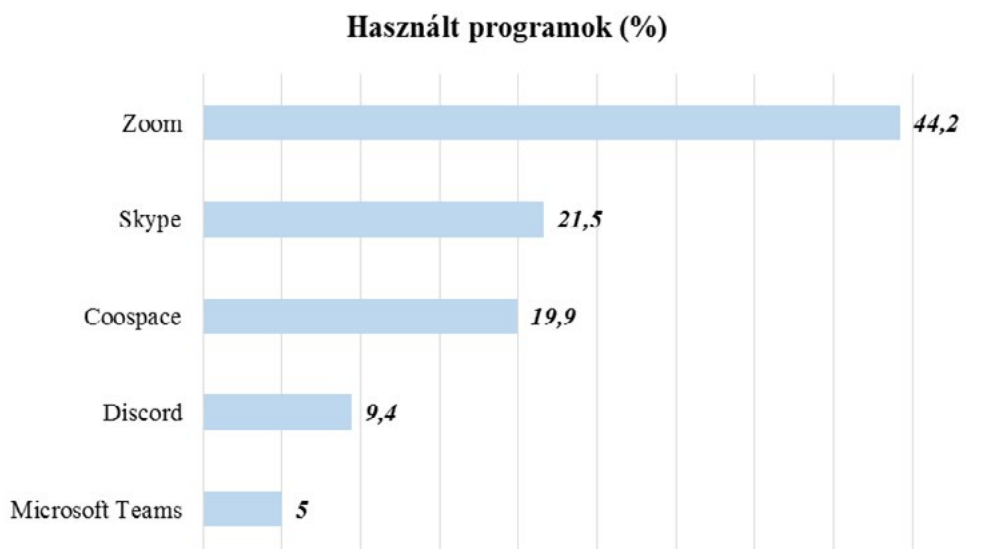
A Skype ezzel szemben hosszú évek óta népszerű program a videóchatek világában, valamint talán az egyik legismertebb is ma Magyarországon. A Coospace-t, mint felületet azért helyeztük a programok közé, mert ez a Szegedi Tudományegyetem online felülete, ahol elérhető videóchat funkció, valamint tartalommegosztásra és információ-átadásra is lehetőség van. A Discord leginkább a *gamer*²¹ közösségekben elterjedt stabil program, amit folyamatosan fejlesztenek és mára tökéletesen alkalmassá vált más célokra is, mint játékokon belüli

19 Egyéb válaszok is érkeztek, ehhez a kérdéshez, de ezek többsége csupán emailre, telefonra és Facebook üzenetre hivatkozott és nem tényleges videóchat funkcióra.

20 Forrás: Google Trends.

21 Ebben az esetben online játékokat játszó közösségeket értünk rajta.

18 Az online interjúk Zoom-program segítségével történtek.

2. ábra: Távoktatásra használt alkalmazások a Szegedi Tudományegyetemen

kapcsolattartás. A Microsoft Teams (továbbiakban: MST) programot is beválasztottuk a válaszopciók közé, melynek oka, hogy számos helyről érkezett javaslat a vészhelyzet alatt ennek használatára.²²

A legtöbben a Zoom-ot ismerik, ami a hallgatók 44%-át jelenti. Ez lett a legnépszerűbb program, amit használnak a Szegedi Tudományegyetemen az online oktatás során. Ezt követte a Skype, amit az összes válaszadó közül már közel 22% használ. A meglepő dolog azonban az, hogy az egyetem alapértelmezett felületét, a Coospace-t csupán a válaszadók 20%-a említette meg az online oktatásban használt programok között. A Discord-ot a megkérdezetteknek csupán 9%-a használja, de a MST-et még ennél is kevesebben, mindösszesen 5%. (2. ábra)

A Zoom tehát annak ellenére is a legnépszerűbb program, hogy több probléma is felmerült a biztonságos használatával kapcsolatban. A legtöbb hír arról szólt, hogy a Zoom nem kellő biztonsággal

22 A Szegedi Tudományegyetem már korábban is belekerült a Politológus Műhely egy távoktatással foglalkozó publikációjába, ami kissé hasonló az általunk végzett kutatáshoz. A kutatás Szegedre vonatkozó elemszáma meglehetősen kicsi, de e munka eredményei alapján is az általunk is vizsgált alkalmazások tűnnek a legismertebbeknek. A 2020-as publikáció online érhető el az alábbi linken: https://drive.google.com/file/d/12UdpsEpkKRSIzfc4MjCYEitCP4BWQ4/view?fbclid=IwAR29sNDEfm8PicL2kxfjCxdQeDjLoNFXU5ghei2Ib9HE-mV_0_aUYgpBU (Letöltés: 2020. 09. 11.)

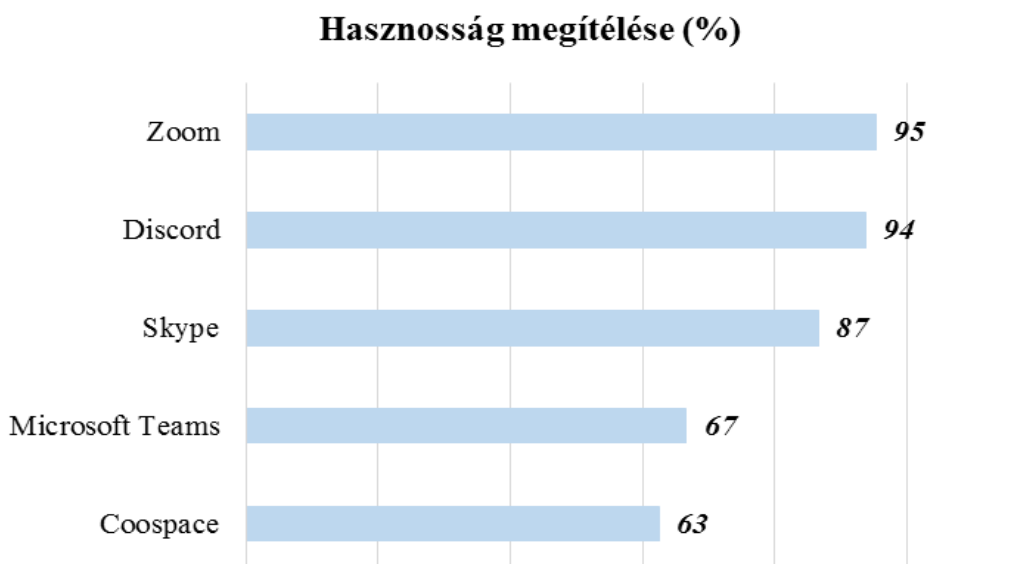
kezeli a résztvevők adatait, valamint néha kéretlen résztvevők is megjelentek a meetingeken.²³ A program tulajdonosai igyekeztek mindent megtenni azért, hogy minél biztonságosabb legyen a használata. Jelenleg a Zoom azon dolgozik, hogy fizetős ügyfeleinek titkosított meetingeket tudjon biztosítani.²⁴ Így a hallgatói visszajelzések alapján az iskolák számára érdemes lehet megfontolni, hogy előfizessenek a Zoom-ra, ezzel biztosítva a saját és hallgatóik adatainak biztonságát.

A hallgatók három kategóriában értékelték az alkalmazásokat: hasznosság, megbízhatóság, kezelhetőség.²⁵ A kérdőívben a válaszadók fogalom párokat találtak (hasznos – haszontalan; megbízható – megbízhatatlan; könnyen kezelhető – nehezen kezelhető), ezek segítségével ítélték meg, milyen is az adott program.

23 Harangi László: A Zoom akkor is árulkodik rólad a Facebooknak, ha te nem is vagy rajta. 2020. <https://pcworld.hu/pcwlite/zoom-ios-app-kemkedes-facebook-biztonsag-276429.html> (Letöltés: 2020. 09. 11.)

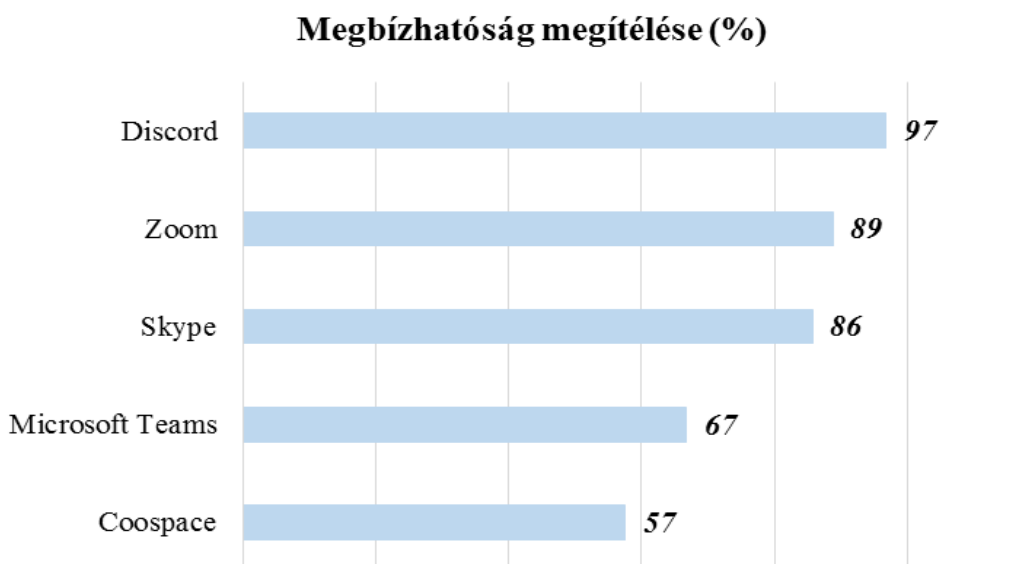
24 Harangi László: A Zoom hamarosan nagyobb biztonságot ad a fizetős ügyfeleinek. 2020. <https://pcworld.hu/pcwlite/a-zoom-hamarosan-nagyobb-biztonsagot-ad-a-fizetos-ugyfeleinek-279639.html> (Letöltés: 2020. 09. 11.)

25 Az egyes programokat csak azok értékelték, akik használták és ismerték is őket.

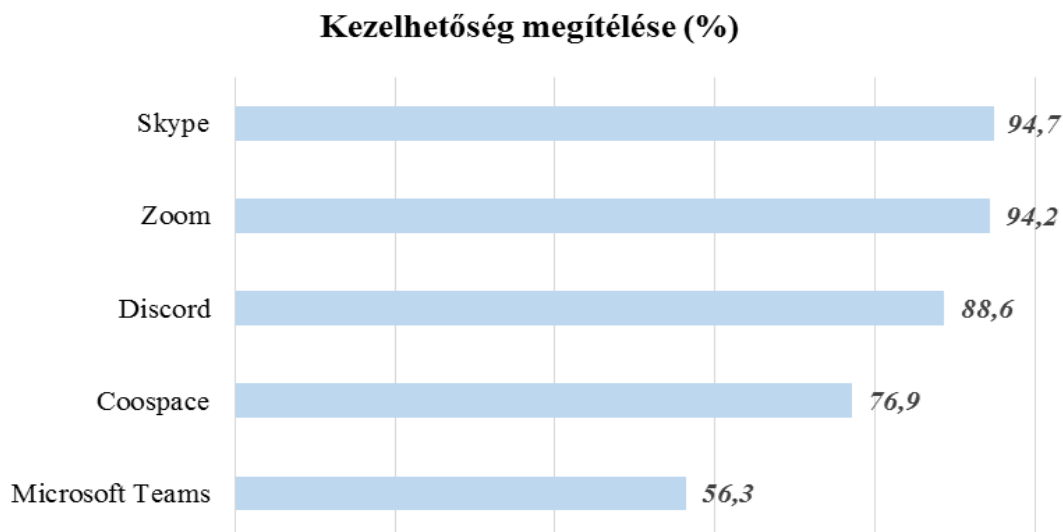
3. ábra: A használt alkalmazások hasznosságának pozitív irányú megítélése (%)

A leghasznosabbnak a Zoom bizonyult, nem sokkal lemaradva mögötte pedig a Discord és a Skype. A legkevésbé hasznosnak ítélték pedig a MST és a Coospace (3. ábra).

4. ábra: A használt alkalmazások megbízhatóságának pozitív irányú megítélése (%)

A legmegbízhatóbbnak a Discord bizonyult a diákok megítélése szerint, amit a Zoom és a Skype követ (4. ábra).

5. ábra: A használt alkalmazások kezelhetőségének pozitív irányú megítélése (%)

A könnyen kezelhetőség szempontjából a Skype, a Zoom és a Discord szerepelt a legjobban, e programok használatával kapcsolatban mutatkozott a legnagyobb mértékű elégedettség, tehát szintén a Coospace és az MST végzett az utolsó helyeken (5. ábra).

A hallgatók válaszai alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Coospace és a MST az, ami a legkevésbé felel meg az online oktatásra az online felmérésünkben résztvevő hallgatótársaink tapasztalati szerint. Mindezek ellenére úgy gondoljuk, hogy a Coospace fontos szerepet tölt be az egyetemisták és az oktatók életében, hiszen az oktatási szempont (hogy elérhetőek a tematikák, dokumentumok, adatbázisok és fórumok) elengedhetetlen. A Coospace-en található ugyanis a kurzusok tematikája, a követelmények, kötelező és ajánlott irodalmak listája, illetve a kurzusfórumnak köszönhetően kapcsolattartásra is alkalmas egy bizonyos szintig. Véleményünk szerint az egyetemi platformok közül (Neptun, Modulo, Coospace) a Coospace a leginkább felhasználóbarát és legkönnyebben kezelhető, viszont az online oktatás fő színterének szerepét nem tudta ellátni a tavaszi félév során aktuális formájában. Ha a Szegedi Tudományegyetem a továbbiakban is szeretné ezt a programot komolyabb oktatási célokra is használni, szükséges lesz fejlesztéseket folytatni a programon, hogy felvehesse a versenyt a népszerűbb alkalmazásokkal.

Az oktatás minőségével kapcsolatos attitűdöket a válaszadók egy hétfokú skála segítségével értékelték. Ez azt jelenti, hogy a kérdőívben a hallgatók

fogalompárokat láttak, a fogalmak között pedig egy hétfokú skála volt található, a hallgatók pedig a skála segítségével értékelték a kategóriákat.

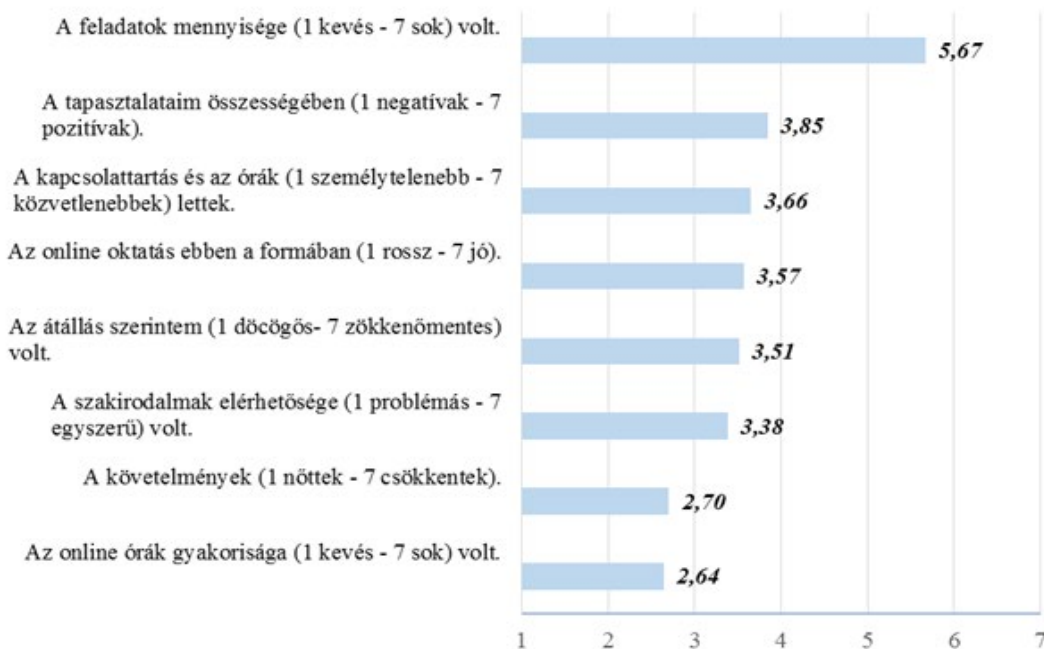
A 6. ábrán látható, hogy az attitűdök az átlagok alapján inkább a negatívumok felé orientálódnak. A feladatok mennyiségét soknak ítélték, a szakirodalmak elérése problémásnak bizonyult. Az online órák gyakoriságát pedig egyértelműen kevésnek ítélték meg a hallgatók. Alapvetően azonban a közép-re húzás jellemző. Ez a közép-re húzás a kérdőív szinte összes eredményére igaz, tehát a hallgatóknak egyes érzései mutatkoznak a távoktatással kapcsolatban. A vegyes érzelmeknek oka lehet a helyzet adta bizonytalanság, határozatlanság vagy az online oktatással kapcsolatos semlegesség vagy akár érdektelenség is.

Ezzel kapcsolatban két lehetőséget láttunk, ami miatt szükségesnek ítéltük fókuszcsoporthoz interjúk segítségével mélyebben feltárni a témát. A hipotézisünk az volt, hogy a kérdőív elkészítésekor még nem volt átfogó képe a diákoknak arról, milyen érzéseket is táplálnak az átalakult oktatással kapcsolatban (H_1), továbbá, feltételeztük, hogy talán valami más ok bújhat meg a válaszok közép-re húzásában (H_2).

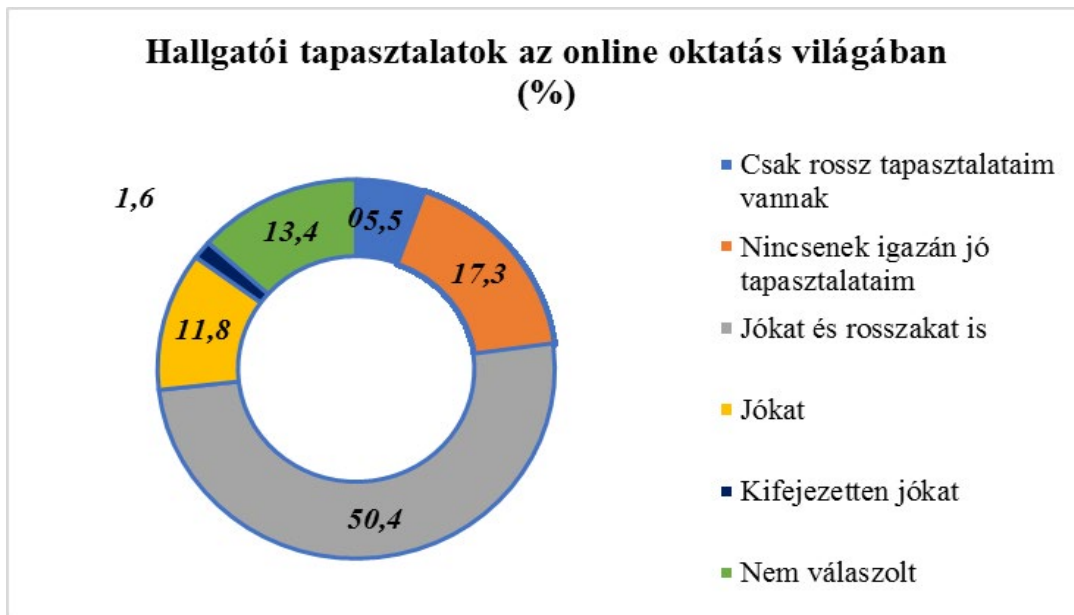
Az imént említett közép-re húzás megjelent egy bemelegítő, átfogó kérdés esetében is (*Milyen tapasztalatokat szereztél eddig az online oktatás világában?*). Ennél a kérdésnél válaszadók fele nem tudott igazán dönteni, hogy pontosan melyik irányba is húz a véleménye, viszont a negatív válaszlehetőségek nagyobb arányban vannak jelen (összesen: 22,8%), mint a pozitívak (összesen: 13,4%) (7. ábra).

Változások megítélése (Átlag)

6. ábra: Az online oktatással kapcsolatos változások megítélése

7. ábra: A kérdőívet kitöltő Szegedi Tudományegyetem hallgatók tapasztalatai az online oktatás alatt (Milyen tapasztalatokat szereztél eddig az online oktatás világában?)

Fókuszcsoporthos interjúk tapasztalatai

A csoportösszetétel szempontjából célunk az volt, hogy minden karról sikerüljön megszólaltatnunk legalább egy hallgatót. Úgy gondoljuk, hogy az őszinte véleményeket ismerhettük meg a kb. 45-50 perces interjúk során, amelyek megerősítették a kérdőív eredményeit. A következőkben bemutatjuk, milyen nehézségekkel, problémákkal szembesültek a hallgatók általánosságban: a hallgatók egyrészt úgy érezték, hogy megnövekedtek az elvárások a kurzusokon, ezzel arányosan pedig a követelmények is. Mindezekhez pedig általában nehezen elérhető a szakirodalmak, s ehhez sokszor túl kevés online kontakt óra párosult.

„*Én nem nevezném azt távoktatásnak, hogy az oktatók 90%-a azt mondja, hogy tessék, itt van az évvégi követelmény, ami mondjuk egy tíz oldalas szemináriumú dolgozat. Az én képzésem esetében ez 10-15 kurzus, az 100+ oldal és ennyi volt a kurzusok teljesítése. Ezt nem nevezném távoktatásnak*” (BTK). Ez a fajta kurzusteljesítési forma a hallgatók visszajelzése szerint szinte minden karon jelen volt, ami általában a kontakt órák nagyon alacsony számával párosult.

Többen sérelmezték, hogy az oktatók nem mérték fel, kinek van megfelelő eszköze ahhoz, hogy részt tudjon venni az oktatásban. Sok családban adottak a technikai feltételek, azonban a család több tagja is részt vesz digitális oktatásban, így az eszközök vándorolnak, és van, hogy épp emiatt marad le valaki valamiről.

A számonkérések sem mentek zökkenőmentesen, a legtöbb számonkérés a Coospaceen keresztül történt, amely sokszor nem bírta a terhelést. „*Nemcsak a Neptun, hanem a Coospace is szeret lefagygni. Én ezt picit felkészületlenségnek érzem. Elsőleg tesztelni kellene, hogy hogyan fogunk ZH-zni, próba ZH-t (kellene) íratni. Meg egyáltalán, meg kellene kérdezni a hallgatókat, hogy az adott időpontban mindenki ott tud-e lenni, illetve, hogy van-e eszköze hozzá*” – (GTK).

A legnagyobb problémát mindenekelőtt a gyakorlati órák megvalósítása okozta azonos oktatási minőséggel. „*Minden egyes gyakorlatunk ment a kukába. Mászt nem tudnak kérni, csak óratervet, mint beadandót. Pedig nekünk ez nagyon fontos lenne, ezt fogjuk csinálni egész életünkben*” (JGYPK).

„*Van olyan tanár, aki annyival megoldja a gyakorlati órát, hogy feltesz egy használhatatlan PPT-t. Vagy mondjuk délelőtt 10-kor feltesznek egy feladatot és 5-ig oldd meg. Vannak olyan tanárok, akik*

diplomaminősítő tárgyból annyival tudják le, hogy feltöltenek egy tíz oldalas PDF-et, vagy hanganyag nélküli PPT-t. Nálunk nagyon tanárfüggő a rendszer” (ÁJTK).

A hallgatók többsége egyetértett azzal, hogy az online oktatás sikeressége nagyban múlik a tanárok hozzáállásán. Úgy gondoljuk, az idézetek jól érzékeltetik a negatív példákat.

Azonban sok oktató mindent megtett azért, hogy a digitális oktatás alatt ne sérüljön az oktatás minősége a kurzusain. A következőkben bemutatunk az online oktatással kapcsolatos pozitív tapasztalatok közül is néhányat: az egyik hallgató szerint például az Idegennyelvi Központ nagyon jól vette az akadályokat. „*Szerintem nagyon jól megoldották a dolgokat. Nyelvvizsgát kell tennem és emiatt német órákra járok. Online német Zoom-óráim vannak, és jól haladok a nyelvtanulással így is*” (GYTK).

Az orvosi karon is vannak olyan kurzusok, amelyeket érdemes online tartani, a hallgatók szerint: „*vannak olyan kurzusok, például radiológia, képpalkotó kurzusok, ahol meg lehet oldani. Sőt egyszerűbb és jobb is így*” (ÁOK).

A zenész hallgatók meglehetősen nehéz helyzetbe kerültek a hagyományos oktatás felfüggesztésével, azonban kreatívan álltak a helyzethez: „*Mi általában kvázi kamarazenélünk. Van egy zongorista, aki kísér, én meg énekelek. Ezt most úgy oldottuk meg, hogy a zongorista felveszi az alapot és akkor én megkapom és kvázi karaokee-zok*” (ZMK).

Mivel a távoktatással kapcsolatban az oktatóknak is gyorsan kellett cselekedni, és bár érezhették, hogy egy tetemes anyagot átadtak a diákjaiknak, amely jó tanulási alternatíva lehet, a diákok a korábbi rendszer után gyakran nem tudták pozitívan kezelni ezt az új formátumot. Ezek mellett megjelentek az online térben olyan kurzusok is, amelyek fel tudták venni a versenyt a tanteremben zajló oktatással és még az otthon kényelmét is biztosították.

Nem szabad elfelejteni azonban azt sem – ahogy azt az interjúk is sejtetik –, hogy karonként és szakonként más a gyakorlati oktatás szükségességének mértéke, amiket bármilyen jó oktatói hozzáállás és munka sem tud az online térben megfelelővé tenni.

Fontos még szót ejteni a kapcsolattartásról, amely szintén nagyban függ az oktató hozzáállásától. Az interjúk tapasztalatai alapján minden karon vannak követendő és negatív példák is. „*Van olyan tanár, aki hetente tart egy-kettő fogadóórát és ott várja a véleményeinket, a meglátásainkat. Viszont van olyan tanár, aki egy hétre rá válaszol a neki írt emailre és ez rettentő nehézé teszi a kapcsolattartást.*

Ez a házi feladatokban és az egyéb beadandókban is megmutatkozik” (ÁJTK).

Az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy vannak olyan szakok, kurzusok, ahol az online oktatásnak van jövője, létjogosultsága. Ezzel mi, a tanulmány szerzői is egyetértünk. Nagy létszámú előadásokat célszerű lenne továbbra is online oktatni, akár előre felvett előadásokkal. Illetve, egy TTIK-s hallgató úgy érezte, számára nem hozott nagy változást az online oktatás: „a programozásban nem mindig az van, amit a tanár mond, sokszor otthon még át kell nézmem a tananyagot és otthon tanulom meg az egészet. Annyiban változott, hogy igazából nem kell mindig ott lennem, mert távoktatás van, mindent otthon kell megtanulni. De ez a face to face hiány nagyon rossz, mert ha valamit nem értek, persze van PPT, minden, le van írva a tananyag, de ha valamit nagyon nem értek, nehéz segítséget kérnem”.

Úgy véljük, hogy a középre húzás oka tehát nem a bizonytalanságból fakadt a kérdőív esetében. Egyik oknak a gyakorlati és az elméleti tárgyak közötti különbséget tarjuk. Az elméleti tárgyak könnyen átültethetőek az online térbe, ellenben a gyakorlati tárgyakkal, amikhez terem és gyakorló felület szükséges, ez problémás, vagy teljesen lehetetlen átültetni. Másik okként az oktatók kompetenciáját neveznénk meg. Kompetencia alatt nem csak a programok használatát értjük, hanem azt a készséget, hogy a korábbi oktatáshoz szokott hallgatókat képesek legyenek úgy oktatni, hogy azok teljesítményében és hozzáállásában ne történjen negatív változás.

Konklúzió

Az esettanulmány összegzéseként megállapíthatjuk, hogy jellemzően negatív attitűd volt kialakulóban az egyetemisták körében 2020 tavaszán az online oktatással kapcsolatban. Azonban úgy gondoljuk, hogy a vírus által kiváltott körülményeknek lehetnek hosszútávon pozitív hatásai is. Egyrészt felértékelődhetnek újból a társas kapcsolatok, hiszen hiába éljük életünk ezen aspektusát egyre inkább az online térben, az interjúk során a hallgatók elmondták, mennyire nehéz számukra mind az egyetemi kapcsolatok, barátok, de még inkább a privát kapcsolatok hiánya. A tapasztalatokból kiindulva megkezdődhetne az oktatási rendszer reformja az online térben, noha egyelőre ezt csak egy nagyon optimista predikciónak tartjuk.

Felhasznált szakirodalom

- Csepeli György – Prazsák Gergő 2009 *Új szégyenség*. (Letöltés: 2020. 09. 13.) http://www.prazsak.hu/publikaciok/csepeli_prazsak_ujszegenysege_2009.pdf
- Ercse Kriszta – Radó Péter 2019 A magyar közoktatásban zajló privatizáció és annak hatásai. *Iskolakultúra* (29) 7:45-47. (Letöltés: 2020. 09. 15.) <https://doi.org/10.14232/10.14232/ISKKULT.2019.7.8> https://www.researchgate.net/publication/337874070_Ercse_Kriszta_-_Rado_Peter_A_magyar_kozoktatásban_zajlo_privatizacio_es_annak_hatasai
- Komenczi Bertalan 2004 Médium vagy módszer? E-learning trendek Amerikában. *Iskolakultúra*, 12:47-52. (Letöltés: 2020. 09. 10.) http://real.mtak.hu/60239/1/EPA00011_iskolakultura_2004_12_047-060.pdf
- Kovács István Béla 2003 *Az e-learning szerepe a felnőttképzésben*. In: Az e-learning szerepe a felsőoktatásban, és -képzésben. Szerk. Harangi László – Kelner Gitta. Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztály. Budapest, 10-19. (Letöltés: 2020. 09. 10.) http://old.bgk.uni-obuda.hu/mpt/az_e-learning_szerepe_a_felnottoktatásban_es-kepzesben.pdf
- Papp Danka Adrienn 2017 *Az online tanulási környezettel támogatott oktatási formák tanulásmódszertanának vizsgálata*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. (Letöltés: 2020. 09. 10.) http://www.eltereader.hu/media/2015/01/Papp_Danka_A_Online_tanulasi_READER.pdf
- Racsko Réka 2017 *Digitális átállás az oktatásban*. *Iskolakultúra könyvek* 52. Gondolat Kiadó – Veszprém. (Letöltés: 2020. 09. 10.) <https://doi.org/10.17717/IQKONYV.Racsko.2017> http://misc.bibl.u-szeged.hu/46196/1/iskolakultura_konyvek_052.pdf
- Vincze Anikó 2013 Generációk az információs társadalomban. *Belvedere Meridionale* (25) 3:97-116. (Letöltés: 2020. 09. 10.) *Belvedere Meridionale*, Szeged, <https://doi.org/10.14232/belv.2013.3.7> http://www.belvedere-meridionale.hu/lapszamok/2013-3/07_vincze_2013_3.pdf

Z. Karvalics László 2004 *Bevezetés az információ-történelembe*. GONDOLAT INFONIA, Budapest, 60. (Letöltés: 2020. 09. 10.)
<https://docplayer.hu/6750569-Bevezetes-az-informaciotortenelembe-z-karvalics-laszlo.html?fbclid=IwAR3B3Li-dBDDe-5TmPvwpR16Xc13O36WSxNRzLBWzwMFYnRGn7xz7s8DENQ>

*Fortepan / Cholnoky Tamás
Magyarország, Budapest VIII.
Múzeum körút, a Pázmány Péter Tudományegyetem egyik tanterme,
Cholnoky Jenő földrajztudós előadást tart.*